

ня грошей, цінностей та іншого майна власнику (законному володільцю) та/або про відшкодування шкоди, завданої кримінальним правопорушенням, а потім частина, що залишилася, переходить у власність держави.

Підсумовуючи викладене, слід указати на появу в КК положень, в яких встановлено новий кримінально-правовий наслідок вчинення злочину – спеціальну конфіскацію. Указаний примусовий захід не позбавлений подвійного нормативного регулювання, у зв'язку з чим існує небезпека колізій між положеннями КК та КПК. Законом обмежено можливість застосування спеціальної конфіскації вичерпним переліком злочинів та необґрунтовано відокремлено її від інших (схожих за змістом) передбачених у санкціях статей наслідків, пов'язаних із конфіскацією конкретизованих предметів. Зазначене вимагає поглиблення міждисциплінарних досліджень для удосконалення чинного законодавства та практики його застосування.

О. П. Горох, к.ю.н., доцент, доцент кафедри галузевих правових наук Національного університету «Києво-Могилянська академія»

ЗАМІНА НЕВІДБУТОЇ ЧАСТИНИ ВИПРАВНИХ РОБІТ ШТРАФОМ: АСПЕКТ УЗГОДЖЕННЯ НОРМ ЗАКОНОДАВСТВА КРИМІНАЛЬНОГО БЛОКУ

У тезах актуалізується проблема узгодження норм законодавства кримінального блоку щодо вирішення питання про заміну невідбутої частини виправних робіт штрафом. Висловлюються пропозиції щодо розв'язання цієї наукової проблеми.

В тезисах актуализируется проблема согласования норм законодательства уголовного блока относительно решения вопроса о замене неотбытой части исправительных работ штрафом. Высказываются предложения по решению этой научной проблемы.

The theses actualize the problem of harmonizing the norms of criminal legislation block on solving the problem of replacing the unserved part of correctional work by a fine. The suggestions to solve this scientific problem have been made.

1. Відповідно до ч. 1 ст. 82 Кримінального кодексу України (далі – КК) основними покараннями, невідбута частини яких може бути замінена засудженому на більш м'яке, є лише *обмеження волі* та *позбавлення волі на певний строк*. На цьому, до речі, наголошує і Пленум Верховного Суду

України у п. 4 постанови «Про умовно-дострокове звільнення від відбування покарання і заміну невідбутої частини покарання більш м'яким» від 26 квітня 2002 р. № 2.

Водночас у судовій практиці трапляються випадки розгляду судами подань про заміну невідбутої частини покарання більш м'яким до осіб, що відбувають й інше основне покарання – виправні роботи.

2. Вивчення нами судової практики показало, що в одних випадках вирішення судом питання про заміну невідбутої частини виправних робіт штрафом зумовлено тим, що засуджений до виправних робіт став непрацездатним після постановлення вироку суду і тому не може відбувати призначене покарання (ч. 3 ст. 57 КК)¹. Для прийняття судового рішення в таких випадках установлювати передумови та підстави заміни невідбутої частини покарання більш м'яким, передбачені ст. 82 КК, не потрібно. Заміна виправних робіт штрафом здійснюється з об'єктивних причин – у зв'язку з неможливістю виконання призначеного судом покарання.

В інших випадках суди розглядають подання кримінально-виконавчих інспекцій про заміну невідбутої частини виправних робіт штрафом на підставі положень не кримінального (!), а кримінально-виконавчого законодавства – у зв'язку із зразковою поведінкою засудженого і його сумлінним ставленням до праці (ч. 2 ст. 46 Кримінально-виконавчого кодексу України (далі – КВК)².

Комплексний аналіз норм кримінального (ст. 82 КК) та кримінально-виконавчого законодавства (ч. 2 ст. 46 КВК), практика застосування зазначених норм свідчать про те, що вони мають однакові підстави та передумови для застосування. І в кримінальній, і в кримінально-виконавчій нормах йдеться, по суті, про позитивні зміни, що відбуваються в особистості засудженого, і дозволяють пом'якшити йому покарання. Так, підставою для застосування ст. 82 КК є те, що «засуджений став на шлях виправлення». У свою чергу, підставою для застосування ч. 2 ст. 46 КВК є зразкова поведінка і сумлінне ставлення до праці, що доводить ні що інше як те, що засуджений став на шлях виправлення. Треба зазначити, що ч. 2 ст. 46 КВК не встановлює як передумову застосування цієї норми відбуття засудженим певної частини строку виправних робіт. Однак вивчення судової практики доводить, що суди при вирішенні аналізованого

¹ Архів Попільнянського районного суду Житомирської області. Справа № 5-13/10; архів Галицького районного суду Івано-Франківської області. Справа № 341/1302/13-к.

² Архів Ленінського районного суду м. Запоріжжя. Справа № 334/473/13-к; архів Бердянського міськрайонного суду Запорізької області. Справа № 310/4923/14-к.

питання враховують термін покарання, протягом якого виконувалися виправні роботи щодо засудженого, орієнтуючись при цьому саме на положення ч. 4 ст. 82 КК. Мабуть, саме у зв'язку зі схожістю порівнюваних норм окремі суди при заміні невідбутої частини виправних робіт штрафом у *резолютивній частині* судового рішення помилково посилаються на ст. 82 КК, хоча в *установчій та мотивувальній* частинах ухвал суду йдеться про застосування ч. 2 ст. 46 КВК¹.

3. Заміна виправних робіт штрафом є заходом заохочення, передбаченим виключно кримінально-виконавчим законодавством. На нашу думку, цей захід заохочення виправданий практикою застосування. Однак на відміну від аналогічних заходів заохочення, що встановлені для осіб, які відбувають покарання у виді обмеження волі (ч. 2 ст. 67 КВК) та позбавлення волі на певний строк (ч. 2 ст. 130 КВК), і що закріплені у КК України (ч. 1 ст. 82 КК), заміна невідбутої частини виправних робіт штрафом (ч. 2 ст. 46 КВК) кримінальним законодавством (ч. 1 ст. 82 КК) не передбачена.

Очевидно, саме тому не передбачає розгляд подання про заміну невідбутої частини виправних робіт штрафом у порядку ч. 2 ст. 46 КВК й інше законодавство, що входить до кримінального блоку, – кримінальне процесуальне. У ч. 1 ст. 537 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК) 2012 р. серед питань, які може вирішувати суд під час виконання вироку, розгляд питання про заміну невідбутої частини виправних робіт штрафом у порядку ч. 2 ст. 46 КВК не передбачено. У п. 3 ч. 1 цієї статті зазначено лише про заміну невідбутої частини покарання більш м'яким (очевидно, йдеться про ст. 82 КК), а в п. 14 ч. 1 цієї статті – інші питання про всякого роду сумніви і протиріччя, що виникають при виконанні вироку. Уявляється, що заміна невідбутої частини виправних робіт штрафом не є ані сумнівом, ані протиріччям. До речі, норми «старого» кримінально-процесуального законодавства (ст. 410 КПК 1960 р.), якими процесуально обґрунтовувалося винесення судами відповідних постанов, також прямо не передбачали можливості заміни невідбутої частини виправних робіт штрафом на підставі ч. 2 ст. 46 КВК.

4. У правознавстві, як відомо, є традиційним поділ наук і галузей права на фундаментальні і прикладні. Фундаментальні правові науки завжди первинні, є базисом для своєї групи (сім'ї), оскільки містять вихідний

¹ Архів Рокитнянського районного суду Київської області. Справа № 1021/1449/12; архів Маневицького районного суду Волинської області. Справа № 164/349/13-к.

логіко-юридичний матеріал, що лежить в основі прикладних. Інші науки того чи іншого циклу, безумовно, маючи елементи фундаментальності, виконують функцію прикладних, оскільки покликані забезпечити реалізацію приписів, що розроблені фундаментальними юридичними науками. Таким чином, усередині блока науки перебувають не лише у відношенні координації, а й субординації. У цьому субординаційному відношенні велике значення мають науки фундаментального характеру. Звідси випливає, що науки прикладного характеру, використовуючи міждисциплінарні поняття, що розробляються фундаментальними науками, мають виходити з обсягу та змісту понять, що визначаються фундаментальною наукою. Основою наук кримінального блоку є кримінальне право. Саме тому кожна з наук кримінального циклу, оперуючи поняттями, що відносяться до класу міждисциплінарних, не може вкладати в них власний зміст та інтерпретувати їх у різний спосіб¹.

5. Заміна покарання більш м'яким, крім пом'якшення покарання на підставі закону України про амністію чи акта про помилування, може застосовуватися тільки судом у випадках, передбачених Кримінальним кодексом (ч. 1 ст. 74 КК). Заміна невідбутої частини покарання більш м'яким є кримінально-правовим поняттям, що відноситься до класу наскрізних та міждисциплінарних. Заміна невідбутої частини покарання більш м'яким застосовується лише за певних передумов та підстав, передбачених ч. 1 ст. 82 КК або ч. 3 ст. 57 КК. Отже, заміну невідбутої частини виправних робіт штрафом на підставі ч. 2 ст. 46 КВК слід визнати міжгалузеву колізією. Дійшли аналогічного висновку й інші українські вчені².

Згідно з розробленими юридичною наукою колізійними принципами³ ч. 2 ст. 46 КВК не може застосовуватися судами. Заміна виправних робіт штрафом є неправильним застосуванням закону про кримінальну відповідальність, що є підставою для скасування судового рішення судом апеляційної (п. 4 ч. 1 ст. 409, п. 2 ч. 1 ст. 413 КПК) чи касаційної (п. 2 ч. 1 ст. 438 КПК) інстанції.

¹ Панов Н. И. Методологические аспекты формирования понятийного аппарата юридической науки // Правоведение. – 2006. – № 4. – С. 18–28.

² Письменський С. О. Теоретико-прикладні проблеми звільнення від покарання та його відбування за кримінальним правом України : монографія / наук. ред. О. О. Дудоров. – Луганськ : РВВ ЛДУВС ім. Е. О. Дідоренка, 2014. – С. 363.

³ Див.: Щодо практики застосування норм права у випадку колізії: лист Міністерства юстиції України від 26 грудня 2008 р. № 758-0-2-08-19 // [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v0758323-08>. – Заголовок з екрана.

Тому вважаємо, що ця колізія потребує виправлення шляхом внесення змін насамперед у кримінальне законодавство. Як варіант, пропонуємо перелік основних покарань, установлених у ст. 82 КК, невідбута частини яких може бути замінена засудженому на більш м'яке, доповнити покаранням у виді виправних робіт.

І. М. Дерев'янюк, к.ю.н., офіцер у розпорядженні Голови СБ України, генерал-лейтенант юстиції

А. І. Дерев'янюк, студент юридичного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ УНІФІКАЦІЇ ЮРИДИЧНИХ ТЕРМІНІВ, ЩО ВИКОРИСТОВУЮТЬСЯ КРИМІНАЛЬНИМ ПРАВОМ ТА СУМІЖНИМИ ДИСЦИПЛІНАМИ

У тезах указується на проблеми використання юридичної термінології, що має принципове значення для науки кримінального права та суміжних дисциплін. Зауважено на необхідності уніфікації юридичних термінів.

В тезисах указываются проблемы использования юридической терминологии, которая имеет принципиальное значение для науки уголовного права и смежных дисциплин. Акцентируется внимание на необходимости унификации юридических терминов.

The problems of using legal terminology, which is of fundamental importance to the science of criminal law and adjacent disciplines have been pointed out in the theses. The attention has been focused on the necessity of legal terms unification.

1. У сучасному світі опанування новими юридичними знаннями стає неможливим без застосування наукою системного підходу. Це зумовлюється змінами у суспільстві, які суттєво впливають на розвиток правового життя в Україні. Не лишається без відповідного впливу і наука кримінального права, фундаментальні наукові здобутки якої забезпечують процес боротьби зі злочинністю.

2. Потреба подальшої розробки зв'язків науки кримінального права із суміжними галузями знань не викликає жодних сумнівів. При цьому належна увага має приділятися удосконаленню системи юридичних термінів, завдяки якій ті чи інші правові явища набувають не лише законодавчого визначення, а й єдиного розуміння. Саме єдність термінології ро-